

Dubbel Divers.

Routeplanner voor het omgaan met seksuele diversiteit en cultuurverschillen in onderwijs en hulpverlening

Aspetti psicologici e relativi alla salute

Verschiedene Lebensformen

Theorie
Begrippenlijst
Literatuur
Adressen
9 routekaarten

Histoire et culture

Sexualités

La comunità lesbica e gay

Religie

Begrippenlijst

Acceptatie Actief opkomen voor en steun betuigen aan minderheden, achtergestelden en non-conformisten. (zie ook Tolerantie.)

Anti-lesbisch en anti-homoseksueel geweld Er zijn veel verschillende soorten anti-lesbisch en anti-homoseksueel geweld: lichamelijk, psychisch, seksueel, verbaal en structureel geweld. In extreme gevallen gaan mensen speciaal naar homo-ontmoetingsplaatsen om ze aan te vallen en te verwonden. Lichamelijk geweld is echter meestal niet gepland, maar treedt eerder spontaan op als geweldadige mensen lesbische vrouwen of homoseksuele mannen in het openbaar herkennen. De daders noemen het gewelddadige gedrag ‘potten/poten rammen’. Voor mensen die het slachtoffer van anti-homoseksueel geweld zijn, zijn er in veel grote Europese steden speciale politieagenten die zich met deze zaken bezighouden.

Biseksualiteit zie ‘Seksualiteit’.

Christopher Street Day (CSD) zie ‘Stonewall’.

Coming-out Als een lesbo, homo of biseksuele persoon besluit om zijn/haar seksuele voorkeur openlijk te tonen of er openlijk over te praten, dan wordt dit ‘coming out’ genoemd. We kunnen onderscheid maken tussen een ‘innerlijke’ en een ‘uiterlijke’ coming out. Als iemand zijn homo-/biseksualiteit begint te erkennen en dit ten slotte accepteert dan spreken we van een innerlijke coming out. Als dezelfde persoon het aan andere mensen begint te vertellen en laat zien dat hij of zij homo-/biseksueel is, dan spreken we van een uiterlijke coming out. Coming out is een zich herhalend proces en niet eenmalig, omdat bij elke nieuwe ontmoeting besloten moet worden wel of niet open te zijn.

Discriminatie Discriminatie betekent dat mensen die anders zijn ongelijk worden behandeld om subjectieve redenen. In onze samenleving zijn er veel vormen van discriminatie. Dit varieert van uitschelden, pesten en het negeren van verschillende leefwijzen, tot fysiek geweld en zelfs moord. Er moet een verschil worden gemaakt tussen 1) structurele discriminatie zoals in de wetgeving, criminalisering 2) institutionele discriminatie zoals het uitsluiten van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen van bepaalde beroepen, negeren, doodzwijgen; 3) individuele discriminatie zoals beledigen en psychisch of fysiek geweld. (zie ook ‘hetero-normativiteit’, ‘heteroseksisme’, ‘stereotypering’.)

Diversiteit & Diversiteitsmanagement Diversiteit slaat op een combinatie van eigenschappen die worden gekenmerkt door verschillen en overeenkomsten zoals etnische afkomst, godsdienst of overtuiging, leeftijd, handicap, of seksuele voorkeur en seksuele identiteit. Diversiteitsmanagement wil zeggen dat bedrijven een actief diversiteitsbeleid voeren, ofwel een beleid dat zowel mannelijke als vrouwelijke werknemers van verschillende rassen, seksuele voorkeuren, geloofsovertuigingen, handicaps en leeftijden binnen het bedrijf promoot. Bedrijven die een dergelijk beleid voeren, zullen profiteren van tevreden collega's en een betere werksfeer, zowel op de korte als de lange termijn (zie ook <http://www.stopdiscrimination.info>).

Europese Conventie Tijdens een bijeenkomst in 1997 in Amsterdam hebben 15 lidstaten van de Europese Unie afgesproken om discriminatie te bestrijden en gelijke rechten te promoten. Sindsdien mogen gender, etnische afkomst, religie, handicap, leeftijd en seksuele voorkeur niet langer als basis voor discriminatie worden gebruikt. De Europese Conventie heeft een reeks van voorstellen gepubliceerd om de lidstaten bij hun inspanningen tegen ongelijke behandeling te steunen (met inbegrip van Artikel 13 van het Europese Conventie Verdrag dat sinds 1 mei 1999 in gebruik is, en de richtlijn 2000/78/CE van 27 november 2000, waarin algemene regels voor de gelijke behandeling in arbeidskwesties zijn vastgelegd).

Geïnternaliseerde homofobie Dit is een centraal thema bij het werken met lesbische, homo- en biseksuele cliënten. Het is praktisch onmogelijk dat lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen niet minstens een paar negatieve boodschappen over hun seksualiteit geïnternaliseerd hebben wanneer zij in een samenleving zijn opgegroeid. Deze negatieve boodschappen kunnen ertoe leiden dat homoseksuelen 'zelfhaat' hebben. Geïnternaliseerde homofobie kan zich uiten in verschillende emoties, zoals angst voor ontdekking, ongemak over openlijke homo's en lesbo's, afwijzing van en verachting van alle heteroseksuelen. Of een gevoel van superioriteit ten opzichte van heteroseksuelen. Mensen met geïnternaliseerde homofobie geloven soms dat lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen niet anders zijn dan heteroseksuelen, maar zijn toch bang om te worden afgewezen omdat anderen ze als verschillend zien. Ze voelen zich misschien aangetrokken tot onbereikbare mensen, een heteroseksuele vriend of collega, waarmee een intieme relatie niet haalbaar is. Dit kan een vorm van psychologische zelfbescherming tegen echte intimiteit zijn. Ze hebben soms moeilijkheden om langdurige relaties te onderhouden omdat de geïnternaliseerde homofobie zich ook tegen hun (homoseksuele) partner kan richten.

Gender In tegenstelling tot het woord geslacht, dat slaat op de biologische sekse van een persoon, wordt met ‘gender’ de culturele en sociaal bepaalde rol en identiteit van een vrouw of een man bedoeld. In elke cultuur worden bepaalde taken en rollen aan beide seksen toegeschreven. De beslissing van de man om te gaan werken en daarmee zijn gezin te onderhouden, of als vrouw om thuis te blijven om voor de opvoeding van de kinderen te zorgen, wordt vaak gerechtvaardigd door een geconstrueerd begrip van ‘natuurlijke verschillen’. In werkelijkheid komt het voort uit culturele tradities en sociale conventies.

“Genezing” van homoseksuele gevoelens Sommige lesbische vrouwen, homoseksuele mannen of biseksuelen (soms ook ouders/verzorgers) zijn op zoek naar manieren om te genezen van hun gevoelens. Omdat homo- en biseksualiteit geen ziekte of mentale stoornis is, is het echter onmogelijk om te ‘genezen’. Sommige mensen, vaak streng religieus, denken dat homoseksuele gevoelens wel kunnen worden genezen. Zij ondersteunen hun argumentatie met voorbeelden van mensen die vroeger homoseksueel waren, maar nu een heteroseksueel leven leiden. Sommige religieuze organisaties gebruiken dubieuze technieken om seksuele verlangens te verdringen en schuldgevoelens te kweken. Waarschijnlijk onderdrukken deze “genezen” mensen alleen hun homoseksuele gevoelens om een heteroseksueel leven te kunnen leiden.

Heteronormativiteit betekent dat heteroseksualiteit de normale en ideologisch gezien de enige erkende vorm van seksualiteit in een samenleving is. Veel homo’s en lesbo’s zien het als een vorm van discriminatie. Bijvoorbeeld, bij een nieuwe ontmoeting gaat bijna iedereen ervan uit dat iedereen heteroseksueel is. Bij de meeste mensen komt het niet in hun hoofd op dat een nieuwe kennis homo zou kunnen zijn, tenzij de persoon dat zelf kenbaar maakt. Op die manier dwingt heteronormativiteit lesbische vrouwen, homoseksuele mannen of biseksuelen zich telkens opnieuw te ‘outen’ omdat ze steeds hun seksuele voorkeur naar anderen moeten rechtvaardigen, iets waartoe heteroseksuelen niet worden gedwongen.

Heteroseksisme lijkt op heteronormativiteit, maar het leidt meer tot discriminatie. Bijvoorbeeld, als iemand vindt dat heterorelaties meer bevredigend zijn of superieur zijn aan homorelaties, is dat een geval van heteroseksisme (het is ook een soort “homonegativiteit”). Maar heteroseksisme is niet altijd zichtbaar. Als iemand gevraagd wordt een vragenlijst in te vullen en dan alleen kan kiezen tussen “getrouwd”, “single” of “gescheiden” is dat ook een voorbeeld, (vooral in landen waar geen geregistreerd partnerschap is) want het impliceert dat alleen heteroseksuele relatievormen mogelijk zijn. Bij deze vormen van discriminatie staan de meeste heteroseksuelen niet stil.

Heteroseksualiteit zie ‘Seksualiteit’.

Homofobie een reeks emoties waarbij gevoelens van ongemak, walging, woede, onbehagen en angst voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen en biseksuelen. Veel onderzoekers hebben het begrip bekritiseerd omdat het bij homofobie niet om een klassieke fobie gaat. In vergelijking met andere fobieën (zoals hydrophobie of arachnofobie) zijn homoseksuelen geen directe bron van ‘angst’ of ‘onbehagen’. Het is eerder gebaseerd op culturele waarden en normen die homoseksuelen bestempelen als angstwekkend. Homofobie is geen aandoening die te genezen is, maar meer een houding die positief te beïnvloeden valt. (zie ook heteronormativiteit en heteroseksisme).

Homohuwelijk/geregistreerd partnerschap/verblijfsvergunning Sommige Europese landen hebben speciale wetgeving in het leven geroepen om homoseksuele relaties een wettelijke status te geven. De regelingen verschillen van land tot land en in veel landen is er nog altijd geen wetgeving voor homoseksuele partners. Maar zelfs als er wetten zijn, garanderen deze zelden dezelfde rechten voor homostellen als voor heterostellen. In Nederland is het burgerlijk huwelijk opengesteld voor homostellen. Dat geeft het homokoppel dezelfde rechten als twee getrouwde hetero’s, behalve als het over kinderen in het huwelijk gaat. Dan moet het homostel een adoptie traject volgen. Een belangrijk aspect van de relatiewetgeving is de vraag of de wet in een verblijfsvergunning voor de partner met een andere nationaliteit voorziet, vooral als die uit een niet-Europees land afkomstig is. In landen, waar dit niet geregeld is, is de kans voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen of biseksuelen om een verblijfsvergunning voor hun niet-Europese partner te krijgen erg klein.

Homoseksualiteit zie ‘seksualiteit’.

Hulpverlening voor lesbische vrouwen en homoseksuele mannen een vorm van hulpverlening die meestal – maar niet noodzakelijkerwijs – door lesbische of homoseksuele hulpverleners aan lesbische of homoseksuele cliënten wordt gegeven. Het is een werkbare methode omdat het voor veel lesbische vrouwen en homoseksuele mannen belangrijk is dat de hulpverlener zelf ervaring met homoseksuele thema’s heeft. Als dit inlevingsvermogen niet bestaat, dan hebben lesbische of homoseksuele cliënten vaak het gevoel dat ze gevoelens of vragen moeten uitleggen die ze soms zelf nog niet goed kunnen plaatsen en zijn ze bang dat de hulpverlener ze afwijst. Het is bij de hulpverlening aan lesbische vrouwen en homoseksuele mannen zeker geen noodzaak dat de hulpverlener zelf homoseksueel of lesbisch is, maar hij/zij moet wel met homo issues vertrouwd zijn om de cliënt passend advies te kunnen geven. Bij lesbisch en homospecifieke hulpverlening is het natuurlijk belangrijk dat de hulpverlener homoseksualiteit als een gelijkwaardige vorm van seksualiteit beschouwt en de cliënt helpt om een tevreden homoseksueel leven te leiden.

Interseksualiteit De sekse van een mens wordt bepaald door erfelijkheid, hormonen en psychosociale factoren. Afwijkingen in chromosoom kenmerken, geslachtskenmerken (eierstokken, teelballen), primaire en secundaire kenmerken van sekse die hormonaal zijn geregeld, worden interseksualiteit genoemd. Dit komt voor bij één op de tweeduizend baby's. De geslachtsidentiteit ontwikkelt zich meestal rond de veertiende levensmaand, maar kan daarna nog veranderen. Veranderingen in de ontwikkeling van een foetus kunnen zowel primaire als secundaire sekse-kenmerken beïnvloeden en zo leiden tot interseksualiteit. Interseksuele mensen kunnen een gebrek aan identificatie met de aan hen toegekende geslachtsidentiteit hebben, dit kan ertoe leiden dat iemand van geslacht wil veranderen. Veel interseksuelen rapporteren trauma's die door medische behandelingen zijn veroorzaakt. Dan gaat het om schaamte om het 'anders' zijn, maar ook schaamte door eventuele medische ingrepen en de gevolgen daarvan (sommigen kunnen bijvoorbeeld niet meer seksueel opgewonden raken). In een aantal landen zijn er zelfhulpgroepen voor interseksuelen.

Labeling Iemand "labelen" betekent dat een kwaliteit, een karakteristiek of een soort gedrag aan lesbo's, homo's of biseksuelen wordt toegeschreven simpelweg vanwege hun seksuele voorkeur. De kwalificaties voor lesbo's, homo's en biseksuelen zijn vaak het gevolg van stereotype ideeën, zoals: homo's zijn verwijfde mannen, lesbo's zijn teleurgesteld in mannen, lesbo's gedragen zich mannelijk. Labeling kan een sterke uitwerking hebben op de ontvangers. Als iemand lange tijd blootgesteld is aan labeling, kan hij/zij het gelabelde gedrag gaan vertonen omdat dat de manier is waarop hij/zij wordt behandeld en het is wat de omgeving verwacht. In een sociologische context, noem je dat een "self-fulfilling prophecy".

LGBT(I) Dit is een veel gebruikte, internationale afkorting voor Lesbians, Gays, Bisexuals Transgenders (and Intersexed).

Leefstijl Leefstijl wordt gedefinieerd als een samenhangend geheel van gedragingen, perspectieven en ideologieën die door een individu of door een groep wordt vertegenwoordigd. Samen bepalen ze de wijze waarop een persoon wil leven, het is dus een subjectieve interpretatie van de werkelijkheid. Daarom is het niet mogelijk van een 'alcoholische leefstijl' te spreken als een persoon aantoonbaar aan alcohol is verslaafd. We kunnen wel van een 'homoseksuele leefstijl' spreken als iemand kiest om openlijk zijn of haar homoseksualiteit te leven. Het is belangrijk te weten dat er geen algemene definitie van een lesbische of homoseksuele leefstijl bestaat. Een leefstijl kan aspecten van identiteit, seksualiteit, relaties, werk, woonomstandigheden enz bevatten. Het is een individuele zaak die niet gegeneraliseerd kan worden voor een hele groep.

Norm van heteroseksualiteit zie ook 'Hetero-normativiteit'.

Outen Outen betekent het (in de media) publiekelijk maken van de homoseksualiteit van bepaalde publieke figuren tegen hun wil. Dit kreeg media-aandacht in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw toen radicale lesbiennes en homo-activisten dreigden om de namen bekend te maken van homoseksuelen die verantwoordelijk waren voor het aanzetten tot homohaat in de maatschappij of in geloofsgemeenschappen. Niet alle lesbische vrouwen en homoseksuele mannen keuren het outen goed en veroordelen het als een inbreuk op de privacy van betreffende personen.

Scene De scene omvat alle lesbische/homoseksuele ontmoetingspunten in een stad zoals bars, clubs, discotheken, organisaties en dergelijke. De zin 'naar de scene gaan' betekent in deze context lesbische/homoseksuele ontmoetingsplaatsen opzoeken.

Seksualiteit Seksualiteit omvat elke vorm van menselijk seksueel gedrag. Seksualiteit betekent niet alleen seksuele activiteiten, maar ook seksuele fantasieën, gedachten, dromen, seksuele voorkeur enz. De drie hoofdsoorten seksuele voorkeur zijn heteroseksualiteit (seksualiteit met een persoon van het andere geslacht), biseksualiteit (seksualiteit met personen van het ene of van het andere geslacht) en homoseksualiteit (seksualiteit met een persoon van hetzelfde geslacht). Het is belangrijk te weten dat er geen starre grenzen tussen de verschillende seksuele voorkeuren zijn, maar dat de grenzen als vloeiend moeten worden beschouwd. De Amerikaanse onderzoeker Alfred Kinsey, bijvoorbeeld, ontdekte in de jaren vijftig van de vorige eeuw dat er weinig mensen zijn die honderd procent hetero- of homoseksueel zijn. Deze benamingen geven slechts een indicatie aan, ze beschrijven seksualiteit niet in z'n totaliteit.

Seksuele identiteit Dit is een onderdeel van de notie die iemand van zichzelf heeft als seksueel wezen, hoe hij/zij zichzelf ziet en hoe hij/zij door anderen wil worden gezien. Dit bestaat uit vier componenten: 1) de biologische sekse (iemand is lichamelijk gezien een meisje/jongen of een vrouw/man of heeft, als interseksueel, kenmerken van zowel een vrouw als een man), 2) de sociale sekse zoals gender rol (uiterlijk, voorkomen, lichaamstaal en gedrag dat in bepaalde culturen wordt geclassificeerd als 'vrouwelijk' of 'mannelijk'), 3) de psychologische sekse (de innerlijke overtuiging dat je ofwel vrouw, ofwel man, ofwel beide bent), 4) de seksuele voorkeur (tot welk geslacht je je seksueel voelt aangetrokken). Deze vier aspecten van seksuele identiteit zijn niet per se bij alle mensen in consequente vorm aanwezig. (zie ook travestiet, seksuele voorkeur, transseksueel en transgender.)

Seksuele voorkeur Is de seksuele aantrekking die we voor andere personen voelen. Een seksuele aantrekking kunnen we hebben voor het eigen geslacht, het andere geslacht en beide geslachten hebben. Seksualiteit omvat meer dan alleen seks, het draait niet alleen om de vraag met wie we 'willen vrijen'. Seksualiteit omvat ook emotionele behoeften en de behoefte om je in een relatie met een ander veilig en geborgen te voelen. Wetenschappers hebben ontdekt dat seksuele handeling, fantasie en identiteit niet noodzakelijkerwijs met elkaar overeenstemmen.

Stereotypen Vaststaande negatieve overtuigingen die leven binnen een bepaalde sociale groep en die slaan op een andere sociale groep. Stereotypen kenmerken zich door generalisering en etnocentrisme (overdreven toekenning van kwaliteiten aan de eigen groep en diskwalificatie van de externe groep). Er zijn vier soorten stereotypen als het gaat om homoseksualiteit: stereotypen gerelateerd aan het niet conformeren aan de gender rol (lesbo's zijn "butch"), stereotypen gerelateerd aan sociale rol (homo's en lesbo's zijn afwijkend en zondaars), stereotypen gerelateerd aan relaties en seksueel gedrag (homo's zijn pedofielen en promiscue, lesbo's hebben een kinderlijke seksualiteit), stereotypen gerelateerd aan oorzaken van homoseksualiteit (de ouder/verzorger van een homo had liever een dochter gehad).

Stigma Een karakteristieke eigenschap van een persoon, bijvoorbeeld de kleur van zijn huid of de seksuele voorkeur. Wanneer een dergelijke eigenschap iemand van de meerderheid onderscheidt, dan kan dit als reden voor discriminatie worden gebruikt. Terwijl het bij de huidskleur om een zichtbaar stigma gaat dat niet verborgen kan worden, is homoseksualiteit een onzichtbaar stigma dat bijna door niemand kan worden ontdekt zolang iemand daar zelf niet open over is. Onzichtbare stigma's, zoals homoseksualiteit, kunnen tot een stevig dilemma leiden. Een lesbo of homo persoon die zich 'out', onthult zijn of haar onzichtbare stigma. Dit kan hem of haar kwetsbaar maken, omdat sommige mensen het stigma tegen ze kunnen gebruiken.

Stonewall ‘Stonewall Inn’ is de naam van een homocafé in Christopher Street in New York. Aan het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw waren homobars in New York vaak het doel van politierazzia’s. Op 27 juni 1969 vond een razzia in de Stonewall Inn plaats, maar deze keer verdedigden travestieten, lesbische vrouwen en homoseksuele mannen zich tegen de politie. Dat leidde tot een enorme straatopstand die drie dagen duurde. Veel van de opstandigen waren transgenderisten, veelal behorend tot etnische minderheden. Het was de eerste keer dat lesbische vrouwen en homoseksuele mannen terugsloegen en opkwamen voor het rechten om hun eigen leven te leiden. Stonewall symboliseert een omslagpunt in de geschiedenis en voor homoseksuelen is het een collectieve herinnering. Het maakte het makkelijker om stigma en schaamte af te schudden en naar voren te treden als trotse burgers wiens grondrechten werden geschonden. Dit voorval markeert het begin van de Amerikaanse lesbische en homobeweging. Tegenwoordig wordt Stonewall met jaarlijkse feesten en parades in veel grote steden over de hele wereld herdacht. In Europese steden kennen we dit als Gay Pride of Christopher Street Day (CSD). De parades trekken tegenwoordig ook veel toeristen en sponsors.

Subcultuur en homogemeenschap De lesbische en homoseksuele subcultuur of gemeenschap lijkt op het begrip scene, maar is breder. De termen subcultuur en gemeenschap omvatten bepaalde lesbische en homoseksuele ontmoetingspunten zoals cafés en disco’s, maar ook bijvoorbeeld hulpverlening in lesbische en homo-instellingen, gespreksgroepen en sportclubs. Daarnaast omvat het ook lesbische als homoseksuele activiteiten of evenementen. De subcultuur is ontstaan, omdat er niet veel ruimte of tolerantie voor lesbische vrouwen en homoseksuele mannen binnen de heteroseksuele mainstream cultuur was. Daarom startten lesbische vrouwen en homoseksuele mannen een eigen subcultuur waarin ze kunnen leven zoals zij zelf willen, zonder afwijzing. Het is voor de meeste lesbische vrouwen en homoseksuele mannen nog altijd een indrukwekkende en spannende ervaring om de subcultuur voor het eerst te bezoeken, want daar is homoseksualiteit de norm, het normale.

Symbolen, lesbische en homoseksuele Er zijn verschillende symbolen die refereren naar homoseksualiteit of lesbische en gay leefstijlen.

De afzonderlijke tekens staan voor de **mannelijke** of **vrouwelijke sekse** en in deze vorm dus voor lesbische of homoseksuele voorkeur.

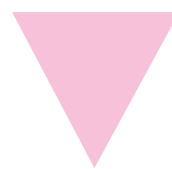
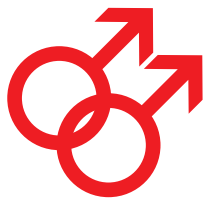
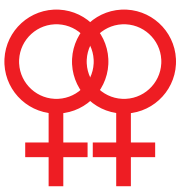
De **roze driehoek** refereert aan de vele homoseksuelen die door de Nazi's werden gedeporteerd en in concentratiekampen werden gestopt. Homoseksuele mannen moesten een omgekeerde roze driehoek op hun gevangenskleren dragen om de reden van hun internering aan te geven. In de jaren zeventig van de vorige eeuw voerden gay-activisten dit symbool opnieuw in om aandacht te vestigen op de aanhoudende discriminatie en geweld tegen homoseksuelen.

De **Griekse letter lambda** werd in 1970 door de internationale bond van gay-activisten gekozen als symbool voor homo-emancipatie en werd later overgenomen als internationaal symbool voor lesbische en homorechten en als protest tegen de mainstream-cultuur.

Regenboogvlag Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw kwam de regenboogvlag wereldwijd op als symbool voor de lesbische en homogemeenschap. De vlag heeft zes strepen en symboliseert trots. De Amerikaanse kunstenaar Gilbert Baker ontwierp de regenboogvlag in 1978 en het heeft zich sindsdien tot het meest bekende symbool van de lesbische en homoseksuele beweging over de hele wereld ontwikkeld. De zes kleuren symboliseren bepaalde aspecten van het leven, namelijk (van boven naar beneden): rood voor leven, oranje voor gezondheid, geel voor zon, groen voor harmonie met de natuur, blauw voor kunst en violet voor geestkracht.

Er zijn ook symbolen die alleen door lesbische vrouwen worden gebruikt, zoals de **labrys** (dubbelbladige bijl), die refereert aan de strijdwapens die door de legendarische Amazones werden gebruikt. De labrys wordt met de godin Demeter geassocieerd en deed dienst als ceremoniële scepter.

Het **rode lintje** is een symbool van solidariteit met mensen die hiv of aids hebben. Het kan ook betekenen dat iemand de mannen en vrouwen herdenkt die aan aids zijn gestorven. Het is geen symbool van homoseksualiteit zelf. Maar omdat in Noord-Amerika en Europa homoseksuelen deel uitmaken van de groeperingen die vaak met hiv worden besmet of die aan aids zijn gestorven, wordt het vaak als symbool voor de lesbische en homo-scene gebruikt.

Tolerantie In tegenstelling tot ‘acceptatie’ is tolerantie iets anders dan ‘het actief opkomen voor en steun betuigen aan minderheden, achtergestelden en non-conformisten’, maar duidt het meer op een houding tegenover hen van ‘we laten jullie met rust’ (van het Latijnse woord tolerare, dat ‘dragen’, ‘ondergaan’, ‘lijden’ betekent). Tolerantie slaat op het stilzwijgend goedkeuren (in dit geval ‘niet afkeuren’) van mensen die anders denken, doen, leven, en er anders uitzien. In dit opzicht is tolerantie een zwakkere en passievere term dan acceptatie. Tolerantie is niet iets dat door iedereen wordt gerespecteerd en nageleefd. We kunnen niet naar de rechter stappen vanwege intolerantie van anderen en er staan op zichzelf geen straffen op intolerant gedrag. We kunnen ons alleen op een abstract niveau op tolerantie beroepen, niet aan de hand van concrete gedragsregels. Daardoor is het niet mogelijk om het als verplichte gedragscode in te stellen. Het kan ook op elk moment worden ingetrokken zonder verantwoording of een andere formele daad.

Transgender Een algemene term voor mensen bij wie de gender identiteit en/of gender uitdrukking verschilt van de sekse die zij bij de geboorte hebben gekregen. Bij sommige transgenderisten komen de biologisch verkregen sekse en het innerlijke gender gevoel niet met elkaar overeen. Transgenderisten kunnen vrouw-naar-man (FTM) zijn of man-naar-vrouw (MTF) of een zelfgekozen omschrijving.

Transseksualiteit Bij een transseksueel verschilt de gender identiteit van zijn/haar biologische sekse. Daardoor kan men geslachtsveranderende behandelingen of operaties wensen of zijn die reeds uitgevoerd. Transseksualiteit staat los van seksuele voorkeur. Transseksuele mensen kunnen hetero-, bi- of homoseksueel zijn.

Travestiet Iemand die (soms of vaak, gedeeltelijk of helemaal) kleren aantrekt die voor de andere sekse zijn bedoeld (cross dressing). Travestie staat los van seksuele voorkeur. Een travestiet kan hetero-, homo- of biseksueel zijn.

Adressen

APS Transferpunt Jongeren

www.aps.nl Postbus 85475, 3508 AL Utrecht,

telefoon: 030 - 285 68 03

CHJC

Vereniging van christelijke homo's en lesbiennes.

Heeft als doel mensen met een christelijke levensovertuiging, die homoseksueel zijn, samen te brengen en daarnaast de integratie van homoseksuelen binnen kerk en samenleving te bevorderen.

Postbus 14722, 1001 LE Amsterdam, 065 323 4516.

www.chjc.nl

COC Nederland

e-mail: info@coc.nl

Postbus 3836, 1001 AP Amsterdam,

telefoon: 020 - 623 45 96.

Empowerment Lifestyle Services

e-mail: info@empower-ls.com

Vinkenstraat 116-a, 1013 JV Amsterdam,

telefoon: 06 - 53 862 958.

Expreszo

magazine voor homojongeren.

www.expreszo.nl

e-mail: info@expreszo.nl

Postbus 3836, 1001 AP Amsterdam, telefoon: 020 - 623 45 96.

Forum

instituut voor multiculturele ontwikkeling.

www.forum.nl Postbus 201, 3500 AE Utrecht,

telefoon: 030 - 297 43 21.

Gay & Lesbian Switchboard

Dagelijks tussen 10:00 - 22:00 uur,

www.switchboard.nl.

Telefoon: 020 - 623 65 65.

Homodok/Lesbisch Archief Amsterdam & Anna Blaman Huis

www.ihlia.nl,

e-mail: info@ihlia.nl

e-mail: anna.blaman.huis@worldonline.nl

Nieuwpoortkade 2a, 1055 RX Amsterdam,

telefoon: 020 - 606 07 12.

LBR

(Landelijk Bureau Racismebestrijding).
www.lbr.nl School Zonder Racisme team,
e-mail: szr@lbr.nl. Schaatsbaan 51, 3013 AR Rotterdam,
telefoon: 010 - 210 02 01.

NIGZ

(Nederlands Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie).
www.nigz.nl. Team Jeugd en Seks. Postbus 500,
3440 AM Woerden,
telefoon: 0348 - 43 76 33.

Ouders van homoseksuele kinderen

Informatie via Korrelatie: telefoon: 030 - 233 13 35.
Secretariaat: Zebraspoor 58, 3605 GD Maarssenbroek.

Rutgers NISSO Groep

(Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek)
www.rng.nl
Postbus 9022, 3506 GA Utrecht,
telefoon: 030 - 230 40 10.

Schorerstichting Gezondheid en welzijn voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders. Helpdesk (werkdagen van 10:00-16:00 uur)
telefoon: 020 - 662 42 06,
e-mail: helpdesk@schorer.nl. Postbus 15830, 1001 NH, Amsterdam.

Soa Aids Nederland

www.soa.nl. Keizersgracht 390, Amsterdam.
Informatie over alle aspecten van hiv en soa in Nederland. Niet lesbisch of homospecifiek.

Stichting Sjalhomo

belangenvereniging voor joodse homoseksuelen.
Postbus 2536, 1000 CM Amsterdam,
telefoon: 023-5312318,
e-mail: shlomo.woudstra@wxs.nl
www.sjalhomo.dds.nl

Stichting Yoesuf

centrum voor informatie over islam en seksuele diversiteit, info@yoesuf.nl, Vondellaan 12, Utrecht,
www.yoesuf.nl

Stichting T-Image

Nederlandse organisatie ten behoeve van de zichtbaarheid van transgenders.
www.t-image.org, Postbus 15650, 1001 ND Amsterdam.

Vakbond

homogroepen: AOb homogroep. Relevante contactpersoon: Erwin Kunnen,
e-mail: e.kunnen@phys.uu.nl. Postbus 2875, 3500 GW Utrecht,
telefoon: 030 - 298 98 98.

Vereniging LNBI

De vereniging Landelijk Netwerk Biseksualiteit (LNBI) is de enige Nederlandse vereniging voor biseksuelen. Postbus 75087, 1070 AB Amsterdam. lnbi@lnbi.nl.

www.lnbi.demon.nl

Internationaal

The Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender and Questioning Information Web Pages (Verenigde Staten)

www.sws.soton.ac.uk/gay-youth-suicide/20-sexual-minority-subjects.htm

Internet

Speciaal rond onderwijs

Nederlands

Gay-and-school.nl

(Portal over homoseksualiteit van het APS)

www.gay-and-school.nl

Tolerante Scholen Net

(Uitgebreide site over homoseksualiteit en het onderwijs in Nederland, ook over multicultureel beleid en vrouwenemancipatie.)

www.tolerantescholen.net

Internationaal

LGBT-education network

(informatiesite en netwerk voor voorlichters, trainers en docenten, start vanaf zomer 2005)

www.lgbt-education.info

Gay, Lesbian and Straight Education Network

(Verenigde Staten, ondersteuning voor groepen homo en

lesbische leerlingen die op school een homogroep willen opzetten)

www.glsen.org/templates/index.html

School's Out!

(Lesbische/homo docentensite in Engeland.)

www.schools-out.org.uk/

GLEE

(Europees project waar docenten een cursus kunnen volgen rond homoseksualiteit op school en daarna kunnen deelnemen aan een, besloten, uitwisselingswebsite.)

www.quee oulu.fi

Enabling Safety for Lesbigay Teachers (Europees project om arbeidsomstandigheden van homo's te verbeteren. In Nederland uitsluitend gericht op onderwijspersoneel.)

<http://www.lesbigayteachers.nl>

Niet speciaal over onderwijs, maar wel over homoseksualiteit

Nederlands

Gay & Lesbian Switchboard

www.switchboard.nl

COC

(belangenbehartiging, opvang)

www.coc.nl

Schorerstichting

(gezondheid, welzijn)

www.schorer.nl

Stichting Yoesuf

(islam en homoseksualiteit)

www.yoesuf.nl

Landelijk Netwerk Bisexualiteit

www.lnbi.nl

Living History

(Transculturele hulpverlening rond homoseksualiteit.)

www.livinghistory.myweb.nl

IHLIA

(Internationaal Homo- en Lesbisch Informatiecentrum en -Archief)

www.homodok-laa.nl

Internationaal

www.comingoutstories.com

IGLHRC

(International Gay and Lesbian Human Rights Commission)

www.iglhrc.org

Campagne van de Europese Commissie tegen discriminatie

www.stop-discrimination.info

Voor jongeren

Nederlands

Homo/lesbo jongerenblad Expresso

<http://www.expreszo.nl/>

Boekhandel Vrolijk: lijst met jeugdliteratuur over homoseksualiteit

<http://www.vrolijk.nu/boeken/jeugd.html>

www.femfusion.nl

www.outway.nl

www.pinkeltje.nl

www.comingout.nl

www.kamkrant.nl

www.zijaanzij.nl

www.comtigocontact.nl

www.kringen.nl

Portals

www.homo.pagina.nl

www.lesbisch.pagina.nl

II Meer lezen, zien of browsen

Praktische literatuur en materialen

- Bruin, Karin de en Balkema, Mike** (2e druk 2003) *Liever vrouwen*, Amsterdam, Schorerstichting (Theorie en praktijk van de lesbischspecifieke hulpverlening.)
- Burgersdijk, Esmee en Klusman, Anne** (1999) *Meidenboek*, Amsterdam, Schorerstichting (Ervaringen door en van meiden die op meiden vallen.)
- COC Nederland (2003)** *Potten en flikkers de klas uit...Hoe tolerant is jouw school?* Amsterdam, COC Nederland.
- Dankmeijer, Peter** (2002) *Een Vrolijke School. Tips voor een prettige sfeer rond homoseksualiteit op uw school*. Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2002), *Wanneer voelen homoseksuele leerlingen en docenten zich veilig?* In: handboek De Veilige School, B3080.
- Dankmeijer, Peter** (2003) *Is dit een tolerante school?* (poster). Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2003) *HOMO OK - de vraagmethode*. Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2003) *Vrolijke Scholen Test*, (folder, internettest: www.vrolijkescholentest.nl). Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Galesloot, Hansje** *Rozehulpverlening.nl*, (Overzicht van vrijgevestigde homovriendelijke & homodeskundige hulpverleners.) www.rozehulpverlening.nl
- Hemker, Mirjam; Hermans, Mariette** (2003) *Lesbische seks, een praktisch handboek*, Amsterdam, Schorerstichting. (Overzichtelijk en volledig boek met allerlei tips en informatie over seks tussen vrouwen)
- Hermans, Mariette; Vermeer, Veroon** (2004) *100 vragen over homoseksualiteit*, Amsterdam, Schorerstichting. (Antwoorden op veelgestelde vragen over homoseksualiteit gelardeerd met persoonlijke verhalen) www.allesovergay.nl
- Inspectie van het onderwijs** (2003) *Iedereen is anders*. Utrecht, Inspectie van het onderwijs (Te bestellen via APS afdeling VODA, Postbus 85475, 3508 AL Utrecht of via fax 030-285 6776 o.v.v. nr. 100.108. De brochure is ook te downloaden via http://www.onderwijsinspectie.nl/producten/rapporten/iedereen_is_anders.pdf)
- Kaka, Imad el; Kursun, Hatice** (2002) *Mijn geloof en mijn geluk*, Amsterdam, Schorerstichting (Portretten van islamitische meiden en jongens over hun homoseksuele gevoelens.)
- Schippers, Jan** (1997) *Liever mannen*, Amsterdam, Schorerstichting (Theorie en praktijk van de homospecifieke hulpverlening.)

Een greep uit het foldermateriaal van de Schorerstichting:

Bodyguard, als je lijf je lief is. (Magazine over seksuele gezondheid)

En ze vrijen nog lang en gelukkig. (Folder over seks voor lesbische en biseksuele vrouwen.)

Jij en de jongens. (Folder in Nederlands en Arabisch over seks, liefde en vriendschap.)

Jongens onder elkaar. (Folder voor jongens in de coming out fase.)

Kaarten en posters coming in Jongeren (Wat past bij jou?)

Meiden onder elkaar (Folder voor meiden in de coming out fase)

Online informatie (subsites van de Schorerstichting):

www.homoseks.nl

www.allesovergay.nl

www.rozehulpverlening.nl

Folders en boeken van de Schorerstichting zijn te bestellen via helpdesk@schorernet.nl of telefonisch 020-6624206 (werkdagen van 10.00-16.00 uur)

Ander lesmateriaal

Burger Inn (VMBO: video en handleiding). Verkrijgbaar bij Forum, bestelnummer 997.3110 (zie adressen).

Lang leve de Liefde (VO, video en methodiek voor seksuele ontwikkeling. Er is een keuzemodule over homoseksualiteit). Verkrijgbaar bij Soa Aids Nederland (zie adressen)

Leefvormen (Basisonderwijs: drie lessenseries en bijbehorende bundel met achtergrondartikelen) Verkrijgbaar bij Empowerment Lifestyle Services (zie adressen).

Video/dvd en romans

The Celluloid Closet (Documentaire over homoseksualiteit in Hollywood-films.)

Er zijn diverse speelfilms met een lesbisch en/of homoseksueel thema. Voor een overzicht en voor recente (jeugd)literatuur rond homoseksualiteit: zie

Boekhandel Vrolijk: www.vrolijk.nu

Of Savannah Bay www.savannahbay.nl

Achtergrondliteratuur

- Van den Akker, Annet** (1996) *Een hoorn des overvloeds zonder exotische vruchten*.
Utrecht GGD Utrecht.
- Bink, Mark** (2002) *Homo O.K.? Leeronderzoek Cool Places; jeugdculturen in de stad*.
Scriptie Universiteit van Amsterdam, faculteit sociologie.
- Bos, Henny; Sandfort, Theo** (1998) *Seksuele voorkeur en werk: een vergelijking tussen homo- en heteroseksuele personen*. Zoetermeer, ABVAKABO.
- Brugman, Emily, Hans Goedhart, Ton Vogels en Gertjan van Zessen**, (1995) *Jeugd en seks*.
Utrecht, SWP.
- Dankmeijer, Peter** (1994a) *Vies niet, homo wel, ervaringen van homo- en lesbische docenten*.
Utrecht, Interfacultaire Werkgroep Homostudies.
- Dankmeijer, Peter** (1994c) 'Gay and lesbian education in Dutch schools'.
In: Promotion & Education, Vol.I, No.4.
- Dankmeijer, Peter** (1997) 'Ongezonde Twijfels'. *Werkdocument voor de expert meeting over psychosociale gezondheid en welzijn van homo- en lesbische scholieren door de Schorerstichting en het NIGZ*. Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2000) *Diversiteit en verschillen in leefwijzen in het primair onderwijs*.
Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2000) *Effectief homobeleid voor het onderwijs*. 25 concrete suggesties.
Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2001) 'Amsterdamse reflectie op lesbische en homo-emancipatie in het onderwijs'.
Werkdocument expert meeting 22 november 2001. Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Dankmeijer, Peter** (2002), 'Lesbian and Gay Emancipation in Dutch Schools'. In: Jukka Lehtonen (ed.), *Sexual and gender Minorities at Work*. Stakes - The National Development Centre for Welfare and Health in Finland, August 2002.
- Dercksen** (1992) *Vertrouwenpersonen en homoseksualiteit in arbeidssituaties*. Den Haag, VUGA.
- Derriks, M en E. de Kat** (1999) *Mij maakt het niets uit*. Amsterdam, SCO/Kohnstamm Instituut.
- Fekkes, Ellen, René Huitema en Anca Pauwels** (2003) *Een regenboog van kansen. Vergroten van tolerantie ten opzichte van homo- en biseksualiteit*. Van APS/Amerongen, Utrecht.
- Graaf, H., B. van de Meerendonk, P.Vennix en I.Vanwesenbeeck** (2003) *Beter voor de klas, beter voor de school. Werkbeleving en gezondheid van homo- en biseksuele mannen en vrouwen in het onderwijs*, Enabling Safety for Lesbian Teachers/RutgersNissoGroep, Dekkers, Utrecht (Volledige publicatie te verkrijgen bij RutgersNissoGroep, samenvatting bij COC Nederland.)
- Jong, Tim de** (1999) *Man of vrouw, min of meer*. Gesprekken over een niet gangbare sekse,
Amsterdam, Schorerstichting

- Kersten, Anne en Theo Sandfort** (1994) *Lesbische en homoseksuele adolescenten in de schoolsituatie*. Utrecht, Interfacultaire Werkgroep Homostudies.
- Kersten, Anne** (1991) 'Openheid op school. Enkele resultaten van een onderzoek'. In: Keilson-Lauritz, Van Kerkhof, Romeny, *Homoseksualiteit voor beginners*. Amsterdam, Schorerstichting.
- Mooij, Ton** (2001) *Veilige scholen en (pro)sociaal gedrag in het voortgezet onderwijs. Evaluatie van de campagne 'de veilige school'*. Nijmegen, ITS.
- Nahas, Omar** (2001) *Islam en homoseksualiteit*. Amsterdam/Utrecht, Uitgeverij Bulaaq/Stichting Yoesuf
- Overbeek, Nique van en José Renkens** (1998) *De heteroseksuele school*. Nijmegen, Wetenschapswinkel Nijmegen.
- Picavet, Charles** (1999) *The political implications of deproblematizing by lesbian and gay teenagers*. (scriptie), Nijmegen, Universiteit van Nijmegen.
- Stukker, Pierre en Peter Dankmeijer** (1995) *Handleiding voor de coördinatie van voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit*. Amsterdam, Empowerment Lifestyle Services.
- Tielman, Rob, Anne Kersten en Van der Ploeg** (1990) *Homoseksualiteit in het onderwijs: de positie en ervaringen van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen in het onderwijs*. Utrecht, Interfacultaire Werkgroep Homostudies.
- Vogels, Ton en Ron van der Vliet** (1990) *Jeugd en seks*, Den Haag, SDU.
- Vries, Jacomijn de** (1998) *Verschillen Verkend*. Utrecht, Forum.

Coming-out und Identitäten

Lesbisch en homospecifieke hulpverlening

empowerment
lifestyle services

ProChoix

Beziehungen

Ministerium
für Gesundheit, Soziales,
Frauen und Familie des
Landes Nordrhein-Westfalen

